

KERKEN SAMEN — SAMEN KERKEN

JAARGANG 36

NUMMER 1

JANUARI 2017

Kerken Samen – Samen Kerken (KSSK)
is een gezamenlijke uitgave van:

- **Hervormde Gemeente 's-Graveland**
- **Hervormde Gemeente Kortenhoef**
- **Protestantse Gemeente 'de Graankorrel'**

INHOUDSOPGAVE

Redactie	pagina 02
Administratie	pagina 02
Contactadressen van de kerken	pagina 03
Erediensten Hervormde Gemeente 's-Graveland	pagina 04
Eredienst 'Veenstaete'	pagina 05
Informatie Hervormde Gemeente 's-Graveland	pagina 05
Gezamenlijke informatie Hervormde Gemeentes	pagina 15

REDACTIE

Kopij voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie van uw gemeente.
Uiterste inleverdata van kopij voor de komende edities:

3 februari	9 juni	27 oktober
3 maart	7 juli	24 november
31 maart	1 september	15 december
5 mei	29 september	

Redactie Hervormde Gemeente 's-Graveland

mw. R. Kleijn

email: kleijn@kssk.nl

Redactie Hervormde Gemeente Kortenhoef

dhr. F. van Weeghel

email: vanweeghel@kssk.nl

Redactie Protestantse Gemeente 'De Graankorrel'

dhr. J. Hoekstra

email: hoekstra@kssk.nl

ADMINISTRATIE

Abonnementstarief: € 12,50 per jaar.

ING.nummer KSSK: **NL08INGB0002648558**

t.n.v. Kerken Samen van Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef

Voor alle vragen over abonnementen, adreswijzigingen e.d. kunt u contact opnemen met:

mw. R. Kleijn

email: kleijn@kssk.nl

CONTACTADRESSEN

HERVORMDE GEMEENTE 'S-GRAVELAND

Predikant:

Ds. G.J. van Meijeren
Noordereinde 12
1243 JG 's-Graveland
Tel: 035 – 6560598
Vrije dag: vrijdag
E-mail : dominee@hervormdegemeentesgraveland.nl

Pastoraal werker:

Br. W. Kroon
Erasmuslaan 47
1216 HL Hilversum
Tel.: 035 – 6214098
Email:
kroondorland@hotmail.com

Scriba:

Dhr. M.J. Flink
Berlagelaan 233
1222 JV Hilversum
tel.: 035 - 541 0117
email: scriba@hervormdegemeentesgraveland.nl

HERVORMDE GEMEENTE KORTENHOEF

Predikant:

Ds. J. Teding van Berkhout
Opbeltijden:
Dinsdag en donderdag:
van 9.00 - 9.30 uur en
van 19.00 - 19.30 uur

Scriba:

Dhr. C.A.M. van der Lelie

PROTESTANTSE GEMEENTE 'DE GRAANKORREL'

Predikant:

Vacant

Bijstand pastoraat:

ds. R.F.J. Beltman
Email:
predikant@pgdegraankorrel.nl

Scriba:

Mw. J.P. Hinlopen-Nieuwpoort

EREDIENSTEN

HERVORMDE GEMEENTE 'S-GRAVELAND

De diensten zijn 'live' op de website www.hervormdegemeentesgraveland.nl te volgen. Ook vindt u daar de diensten van (ongeveer) de laatste 6 maanden. Bezoek onze website en klik op 'opnames'. U kunt kiezen uit luisteren naar de eventuele live uitzending of een eerdere opname beluisteren of downloaden.

Zondag	15 januari	10:00 uur	Ds. G.J. van Meijeren Collecte: College van Kerkrentmeesters /Diaconie
Zondag	22 januari	10:00 uur	Da. J.C.M. Teding van Berkhout uit Kortenhoef Collecte: College van Kerkrentmeesters /Diaconie Extra collecte: Instandhouding Predikantsplaats
Zondag Jeugddienst	29 januari	10:00 uur	Ds. G.J. van Meijeren Collecte: College van Kerkrentmeesters /Diaconie
Zondag	05 februari	10:00 uur	Ds. G.J. van Meijeren Collecte: College van Kerkrentmeesters /Diaconie Extra collecte: Instandhouding Predikantsplaats

EREDIENST 'VEENSTAETE' (app 141 West)

Vrijdag   20 januari   15.00 uur   Ds. J. Teding van Berkhout

INFORMATIE HERVORMDE GEMEENTE 'S-GRAVELAND

Meditatie

Johannes 1:29a. *De volgende dag.*

De volgende dag...zo gaat het in het leven van ons mensen, de ene dag volgt de andere dag, met zijn vreugde, verdriet, moeite en zorgen. Ja, de dagen van onze jaren, zij gaan snel voorbij. Ook als het jaarcijfer verspringt van 2016 naar 2017 en we mogen gedenken: Leer ons zó onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen.

Het nieuwe jaar is begonnen, wat zal dit jaar ons brengen, dit jaar zal ons niets brengen...het gaat voorbij! Maar het nieuwe jaar, is ook een jaar van onze Here!, Hij staat boven de jaren, en Zijn Woord gaat niet voorbij!

De volgende dag...de dag van de Zoon des mensen, hier is het dé dag van Jezus' verschijning aan Zijn volk Israël en aan alle mensen. Dàt was dè andere dag! De dag dat de schriften werden vervuld, schaduw wordt klaarheid, brandoffers en zoenoffers kunnen onze zonde en schuld niet wegnemen.

Johannes ziet Jezus tot zich komen en zei: Zie!, het Lam Gods dat de zonden der wereld wegneemt.

Dè dag is gekomen, van de lijdende Knecht des Heren, deze is het, die in onze plaats, als een Lam ter slachting geleid werd, en de straf die ons de vrede aanbrengt, was op Hem.

Dat is dé dag die de Here gemaakt heeft, wij mogen juichen en ons daarover verheugen. De volgende dag...zie het Lam Gods. Het Lam...,de apostel Johannes ziet op het eiland Patmos te midden van de oudsten, een Lam staande! als geslacht!

In Zijn verheerlijkt lichaam draagt Hij het spoor en de tekenen van Zijn lijden en sterven. Maar het Lam staat!, in volle kracht als teken dat de dood is overwonnen.

Door de zonde van de wereld weg te nemen, heeft Hij de nieuwe aarde aangebracht. Toch zijn wij de volgende dag...op deze aarde aan

een nieuw jaar begonnen. Laten wij in geloof zien op het Lam, staande als geslacht, Die gezegd heeft: Ik ben de Alfa en de Omega, de Eerste en de Laatste. En in die tussentijd mogen wij elke week, tussen komst en wederkomst, als de gezondheid het toelaat...in de kerk zijn...De Eredienst, die past bij onze staat van geroepen en geheiligde zondaren.

Laten wij daarom onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, want op die dag mogen wij horen de blijde boodschap: Zie!, Ik ben met u, alle dagen, tot aan de voleinding van de wereld.

Daar mogen we als gemeente door het geloof van Jezus Christus naar uitzien, de volgende dag ...Dé Dag!.

Immer voorwaarts!

*Mensenzoon tussen de kandelaren,
Wortel Davids, Morgenster,
blijf Uw kerk vergaderen, bewaren,
roep haar van nabij en ver.*

*Laat de luchters branden van Uw klaarheid,
maak Uw kerk tot pijler van Uw waarheid,
schuilplaats in de wildernis,
huis waarin Uw vrede is.*

W. Kroon

Overleden

Op vrijdag 6 januari is overleden zr. Woltera Hendrika Berends – Zomer. Zij mocht de leeftijd van 99 jaar bereiken. Zij woonde de laatste jaren in het Carolus huis in Hilversum. Op vrijdag 13 januari zal de uitvaart plaatsvinden in Bilthoven op Den en Rust om 09:30 uur. Wij wensen de kinderen, kleinkinderen en verdere familie Gods troost en nabijheid toe.

Meeleven

We leven mee met de zieken en denken aan **zr. Til Ravenhorst**. Na een verblijf in Gooiers Erf is ze overgeplaatst naar de Beukenhof in Loosdrecht om daar verder te herstellen. Het gaat naar omstandigheden beter met haar. Daarvoor mogen we God danken, en we bidden God om zijn voortdurende nabijheid.

Gesprekskring

De gesprekskring voor 30ers 40ers en ietsje ouder is op 10 januari in de consistorie om 20.00 uur. Van harte welkom op deze avond waar me met elkaar praten over geloof en leven. Daarna borrelen we gezellig na. Schuif gerust een keertje aan.

Leeskring

De leeskring is op 11 januari in de consistorie en begint om 20.00 uur. We lezen verder in het boek van Tim Keller over God en het lijden. Grote vragen, maar interessant om met elkaar over te lezen en te denken. Welkom! Na afloop een glaasje en een hapje.

Bijbelkring

De Bijbelkring is op 18 januari bij fam. Aalberts sr. Kortenhoefsedijk 97 om 20.00 uur. We maken een begin met Handelingen 3. U bent allen van harte welkom!

Ds. G.J. van Meijeren

Uit de kerkenraad

Jeugddienst

Op zondagochtend 29 januari wordt er opnieuw een jeugddienst gehouden. De voorbereidingen voor deze dienst worden verzorgd door ds. Geert van Meijeren en onze jeugd. Wij hopen met elkaar weer op een mooie dienst!

Kerkenraadsvergadering

Op D.V. dinsdag 17 januari 2017 vergadert de kerkenraad. Als u iets wilt bespreken met de kerkenraad kunt u binnenlopen tussen 20.00 uur en 20.30 uur.

Tot slot

Tot zover het nieuws vanuit de kerkenraad. Mocht u vragen hebben of iets kwijt willen aan de kerkenraad, aarzel dan niet om één van de kerkenraadsleden aan te spreken.

Ymkje van 't .

College van Kerkrentmeesters

Actie kerkbalans

De actie kerkbalans voor het jaar 2017 is aanstaande.

Binnenkort kunt u weer de envelop verwachten met daarin de brief waarin wij u vragen of u aan wilt geven hoeveel uw geldelijke bijdrage aan het kerkenwerk in 2017 wordt.

Zoals u weet is er aan de periode waarin we vanuit de landelijke kerk konden deelnemen aan de mobiliteitspool een einde gekomen. Onze predikant is nu echt als predikant aan onze gemeente verbonden.

Op de gemeenteavond – waarop we unaniem besloten hebben onze predikant te beroepen – is al aangegeven dat het wel wat meer zou gaan kosten.

Op die avond is tevens vermeld dat er ook mogelijkheden zijn om de giften te verhogen zonder dat dat dat u meer kost.

Dat kan door het opmaken van een overeenkomst voor een periodieke gift. Bij de informatie over de kerkbalans hopen we u daarover meer te laten weten.

Mocht u nu al meer willen weten, aarzel dan niet één van de kerkrentmeesters aan te spreken.

Verder maken wij u ook nog attent op de collecte die eenmaal per twee weken aan de uitgang gehouden wordt. Dat is de collecte die genoemd wordt “voor de instandhouding van de predikantsplaats” (IPP). Deze collecte is in het leven geroepen om de extra kosten te kunnen betalen nadat onze toenmalige predikant voor meer tijd aan onze gemeente verbonden werd en er dus meer inkomsten nodig waren.

Deze collecte is nu weer meer dan actueel geworden en wij bevelen deze dan ook hartelijk bij u aan.

Opbrengst van de collectes

		Coll.bon
18 dec	€ 186,20	29%
24 dec (kerstavond)	€ 152,46	21%
25 dec	€ 236,95	27%
31 dec (oudjaar)	€ 74,90	31%

Instandhouding predikantsplaats:

18 dec	€ 157,95	26%
25 dec	€ 143,40	27%

(Om het gebruik van collectebonnen te stimuleren vermelden we het % collectebonnen per collecte)

Bankrekeningnummer College van Kerkrentmeesters: **NL65 INGB 0000 4918 04** t.n.v. Kerkvoogdij Herv. Gem. 's-Graveland. **(Let op !! Het rekeningnummer voor het bestellen van collectebonnen staat hieronder)**

Collectebonnen

Collectebonnen zijn verkrijgbaar door storting van het bedrag op **bankrekeningnummer**

NL24 INGB 0000 5319 24 ten name van **Hervormde Gemeente 's-Graveland.**

Er zijn boekjes beschikbaar met een drietal waardes, te weten:

15 euro (20 x 0,75)

25 euro (20 x 1,25)

45 euro (20 x 2,25)

Als u bij uw overschrijving vermeldt welke waarde(s) u wilt ontvangen, dan zult u, bijna per ommegaande, de door u bestelde boekjes ontvangen.

Voor verdere informatie kunt u bij ondergetekende terecht, of bij één van de andere kerkrentmeesters.

Allen hartelijk dank voor uw gaven.

Namens het College van Kerkrentmeesters,
Mart Flink

Diaconie

Opbrengst collectes

		Coll.bon
18 dec	€ 148,25	37%
24 dec (kerstavond)	€ 123,22	27%
25 dec (Schuilplaats)	€ 178,35	37%
31 dec (oudjaar)	€ 66,85	34%

Hartelijk dank voor uw gaven.

Rekeningnummer Diaconie

NL23 RABO 038 82 33 605

t.n.v. Diaconie NH Kerk 's-Graveland

Roosters

Rijrooster

1^e Rijder

15 jan	Klaas P.
22 jan	Arnold van 't R.
29 jan	Wim L.
05 feb	Henk van de P.
12 feb	Koen van B.

2^e Rijder

15 jan	Niels S.
22 jan	Daniël A.
29 jan	Wim N.
05 feb	Bert B.
12 feb	Henk H.

Oppasrooster

15 jan	Yvar S. Sjoerd K.
22 jan	Christa L. Lisette L.
29 jan	Annelies van der H. Veerle D.
05 feb	Iris A. Jasmijn ter S.
12 feb	Daniëlle N. Alexandra S.

Collectantenrooster

15 jan	diaken/kerkrentmeester
22 jan(IPP)	Sjoerd K. Tom van den B.
29 jan	diaken/kerkrentmeester
05 feb(IPP)	Tirsa V. Eline P.
12 feb	diaken/kerkrentmeester

Koffierooster

15 jan	Yvar S.
22 jan	Ineke T.
29 jan	Corrie V./An H.
05 feb	Jan V. Gerdi van B.
12 feb	Ank B./Anneke van O.

2017 – 1517 (500 jaar reformatie)

In dit jaar waarin herdacht wordt dat de reformatie 500 jaar geleden begon wordt er extra aandacht aan de reformatoren en met name aan Luther besteed.

Hartstochtelijk zoeker naar zekerheid**Luther**

Luther was niet alleen een mens, maar ook nog een van het hartstochtelijkste soort. De haast vulkanische stijl van zijn boeken verradt een ongelooflijk temperament. Voeg daarbij zijn theologische strijd voor een voor alle zondaren bereikbaar Evangelie en het succes van zijn werk is compleet.

Een keuze uit het werk van Luther is een bijna onmogelijke opgave, schrijft redacteur prof. dr. H. J. Selderhuis, als kerkhistoricus verbonden aan de TUA in Apeldoorn en directeur van Refo500, in zijn inleiding op een nieuwe editie van zijn verzameld werk. Elke selectie doet tekort aan de veelzijdigheid en de originaliteit van de reformator. Bovendien is de sprankelende taal van Luther niet eenvoudig te vertalen zonder de oorspronkelijke frisheid en het eigene te verliezen.

Alle teksten hebben een korte inleiding waarin summier ingegaan wordt op de betekenis van het betreffende werk. De teksten zijn gerubriceerd naar de diverse onderwerpen, zoals Schriftuitleg, kerk, het christelijk leven, reformatorische en polemische geschriften, en een selectie brieven en preken.

Tafelgesprekken zijn niet opgenomen, omdat deze te omvangrijk zouden zijn en een selectie beter in een aparte uitgave zou passen.

Aflaat

De uitgave begint vanuit historisch oogpunt met de strijd van Luther om de aflaat. In een inleiding op de Wittenbergse stellingen (1538) blikte de reformator na twintig jaar terug op de aflatenstrijd in 1517. „Ik was maar alleen, en in mijn argeloosheid in de zaak verzeild geraakt, toen ik me er niet meer aan kon onttrekken. Ik week niet alleen voor de bepalingen van de paus, maar aanbad hem zelfs. Want wie was ik toen helemaal? Een miezerig fratertje, dat meer een lijk leek dan een mens! Moest ik nu tegen de pauselijke majesteit ingaan?”

In de voorrede op de Latijnse geschriften in 1545 schrijft hij dat hij er alleen voor stond en

zich niet geschikt achtte en te weinig onderlegd was. „Ik ben toevallig en niet vrijwillig of met opzet in dit gedoe terechtgekomen.” Hij dacht er zeker van te zijn dat de paus aan zijn kant stond omdat hij in zijn decreten de schaamteloosheid van de „belastinginners” (zoals hij de aflaatpredikers noemde) veroordeelde.

Luther verwoordt scherp hoe hij pas in een proces tot de ontdekking kwam van de dwalingen van Rome. „Aan mijn geval kun je zien hoe moeilijk het is dwalingen te boven te komen en er zich aan te ontworstelen, die door herhaling universeel zijn geworden en door lange gewenning als het ware in iets natuurlijks zijn veranderd.”

Gerechtigheid

In zijn voorrede op de Latijnse geschriften in 1545 beschrijft Luther de klassieke woorden hoe hij het woord gerechtigheid haatte, die hij naar de gebruikelijke mening van alle deskundigen geleerd had filosofisch op te vatten als formele of actieve gerechtigheid op grond waarvan God rechtvaardig is en zondaars en onrechtvaardigen straft. „Ik echter, die mij, hoe onberispelijk ik ook als monnik leefde, met een heel onrustig geweten voor God een zondaar wist en er niet op kon vertrouwen door mijn genoegdoening verzoend te zijn, hield niet van God, maar haatte eigenlijk deze rechtvaardige God die zondaars straft.” Tótdat hij de gerechtigheid van God begon te begrijpen als Gods gave waardoor de rechtvaardige leeft, namelijk uit geloof.

In zijn preek over aflaat en genade laat hij duidelijk zien dat de vergeving niet afhangt van het berouw, maar van de belofte van Christus. Scherp oordeelt Luther in zijn stellingen over de vergeving van zonden (1518) dat wie de vergeving bouwt op het berouw, op zand bouwt, dat wil zeggen: men laat de trouw van God afhangen van mensenwerk (stelling 18). Sterker nog, wie zo zijn gemoedsrust laat afhangen van zijn eigen berouw, maakt God tot een leugenaar en neemt het uitgangspunt in zichzelf (20).

Later zal hij het in zijn werk over de slaafse wil zo formuleren, uit eigen ondervinding wijs geworden: „Al zou ik ook eeuwig leven en eeuwig werken, nooit zou mijn geweten zekerheid en rust vinden: hoeveel moet ik nu eigenlijk doen, zodat het voor God nu ook genoeg is? Elke keer als ik iets volbracht had, zou die bezorgdheid blijven knagen: behaagt dit God nu of wil Hij nog iets anders van mij? Het is de ervaring van alle gerechtigheidshelden.”

95 stellingen

De 95 stellingen uit 1517 zijn integraal in het verzameld werk opgenomen. Opvallend is hoe Luther daar nog gelooft in de macht van de paus (bijvoorbeeld om voorbede te doen voor degenen in het vagevuur) en in de priester als plaatsvervanger van God. Hij hekelt het vagevuur, als plek waar de kerkelijke straffen worden bewaard voor de stervenden, maar „dat onkruid is zonder twijfel gezaaid toen de bisschoppen sliepen.” Kortom, al het kwaad is eigenlijk buiten medeweten van Rome ingeburgerd.

Toch is Luther ook hier al scherp naar de „loze beloften” van de aflaatpredikers om het volk te bedriegen met de belofte van vrijspraak van straf, „die met veel ophef lukraak gegeven wordt.” Luther deelt hier de genadeslag aan de aflaat uit: „Iedere christen die oprecht berouw heeft, heeft een volkomen vergeving van straf en schuld, ook zonder aflaatbrieven” (stelling 36).

Via zijn leermeester Johan van Staupitz leerde Luther steeds meer dat het ware berouw voortkomt uit de prediking van de liefde tot God en niet opgaat in het doen van boete uit angst of uit angst voor straf. Studie van het Griekse woord voor boete, metanoia, deed hem ontdekken dat dit niet zozeer handelt over werken maar over een verandering van gezindheid, een algehele levensvernieuwing. In zijn Heidelbergse stellingen (1518) zet Luther uiteen dat niet het berouw, maar alleen het geloof ons rechtvaardigt. Niet hij is rechtvaardig die veel werken doet, maar hij die zonder werken veel in Christus gelooft (stelling 25). Want de gerechtigheid van God

wordt niet op grond van al maar herhaalde werken verworven, zoals Aristoteles leert, maar ze wordt door het geloof geschonken, conform Rom. 1:17 en Rom. 10:10. „De wet zegt: „Doe dat!”, maar daarmee wordt het nooit volbracht. De genade zegt: „Geloof in Hem!”, en reeds is alles volbracht.”

Goede werken

Luther komt op voor het goed recht van de goede werken, zoals uit een geschrift uit 1520 blijkt. Het geloof in Christus is voor hem „het eerste en hoogste, alleredelste goed werk”, dat op God vertrouwt. Het probleem in zijn dagen is dat men van het geloof een eigen soort werk heeft gemaakt, een „habitus”, een innerlijke dispositie. Goede werken zijn werken die uit het geloof gedaan zijn, niet om iets te presteren of God te bewerken. „Alleen het geloof rechtvaardigt voor God, niet de werken, hoe glanzend ze ook mogen zijn.” De uitgave bevat ook de drie hoofdgeschriften van de Reformatie, „Aan de christelijke edelen van de Duitse natie, over het herstel van de christelijke stand” (1520), „De Babylonische gevangenschap van de kerk” (1520) en „De vrijheid van een christen” (1520). Deze integrale opname alleen al is een reden om het verzameld werk aan te schaffen. Het vervangt daarmee de overbekende pocketedities in de Boeketreeks van uitgever Kok, een steevaste gast op rommelmarkten. De bom barstte toen op 15 juni 1520 paus Leo X de bul „Exsurge Domine” uitvaardigde, waarin aan Luther de ban werd aangekondigd als hij 41 ketterse zinnen uit zijn geschriften niet zou herroepen. Luther reageerde hierop met de publieke verbranding van de pauselijke bul en andere pauselijke boeken in het bijzijn van de gehele universiteit. Luther schreef hierop zijn verdedigingsschrift „Waarom de boeken van de paus en zijn volgelingen door doctor Martin Luther zijn verbrand”. Daarin kwalificeert Luther dertig letterlijke aanhalingen uit de pauselijke decreten als kettters, antichristelijk en goddeloos. Luther stelt onder meer dat de paus zich boven Gods Woord en de mensen stelt en daarmee 2 Thess. 2:3-4 vervult als de

mens van de zonde en van de zoon van het verderf.

Dopers

De uitgave biedt verschillende polemische werken, zoals tegen de slaafse wil – het grote geschilpunt met Erasmus. Luthers werk „Over de wederdoop” (1528) is gericht tegen de doperse stromingen die de doop op belijdenis voorstonden. Deze vonden de hervormers te weinig radicaal in de afwijzing van Rome, reden waarom Luther zelfs het pausdom in bescherming neemt.

Luther erkent dat onder het pausdom „veel christelijks en goeds is, ja, het hele christelijke erfgoed” aanwezig is. „Ik beweer, dat er onder de paus het ware christendom is, ja, het ware puikje van het christendom, en vele vrome, grote heiligen”, al voegt hij eraan toe dat de paus „de echte eindchrist” is, die niet in de stal van de duivel zit maar in de tempel van God. „Hij moet wel een tegen-christus zijn, daarom moet hij onder christenen zijn.” Toch wil Luther niet alles verwerpen wat de paus onder zich heeft. „Dan zouden wij ook de christenheid, de tempel Gods, verwerpen met alles wat hij van Christus heeft. Dit echter is wat wij bestrijden en verwerpen: dat de paus niet genoeg heeft aan al die goederen van de christenheid, die hij van de apostelen geërfd heeft, maar dat hij er een duivelse bijdrage aan toevoegt en er bovenop doet.” Maar ook dan schrijft Luther dat „desondanks” Christus te midden van de vernietiging van de tempel door de paus, Zijn christenheid behoudt, zoals Hij Lot in Sodom bewaarde. „Zo blijft het allebei gelden: de eindchrist zit in de tempel Gods door toedoen van de duivel, en toch is dit en blijft dit de tempel van God, door Christus behouden.”

Luther ziet bij de paus dezelfde dwaling als bij de dopers: zij maken van de doop een werk. En hoe weet je nu wanneer iemand het geloof heeft? zo vraagt hij zich af. Bovendien: als iemand gelooft, dan verspeelt hij het het daaropvolgende ogenblik weer, en zou hij zich weer moeten laten dopen. Net zoals bij de biecht. „En steeds zochten we de ene absolutie na de andere, de ene biechtvader na

de andere, zonder een moment rust, zonder ophouden. We wilden ons op onze biecht baseren, zoals nu de dopelingen op hun geloof. Wat moet daarvan worden? Eeuwig dopen, en het houdt nooit op!”

Avondmaal

Ook mooi is zijn werk "Aansporing om het sacrament van het lichaam en bloed van onze Here te gebruiken" (1530). Wie niet deelneemt, doet zichzelf tekort, waardoor de straf van God niet kan uitblijven, omdat Christus hiertoe nadrukkelijk oproept. Het is de list van de duivel om je af te houden van een sacrament dat zo rijk aan genade en kracht is.

Ook hier ziet Luther een overeenkomst tussen dweppers en papisten: de eersten maken er alleen maar brood en wijn van, zodat de kern eruit is en een lege huls overblijft, de papisten maken er een offer van. Als de verachters van het avondmaal van de vermaning zich niets aantrekken, dan moet je bij hun sterven het zo maar laten en het sacrament niet geven, zo adviseert Luther. „Als ze geleefd hebben als honden en zwijnen, dan moet je ze ook maar als honden en zwijnen laten sterven, tenzij het natuurlijk zo is dat ze heel duidelijk een teken van een berouwwol en gelovig hart vertonen.” Of nog sterker: „Als je het brood des levens dat ik je zo rijkelijk aanbied, niet wilt hebben, heb dan maar de pest, koorts en alle mogelijke ziekte en sterf dan maar met de duivel als perspectief.”

Joden

Het werk "Over de Joden en hun leugens" (1543) is opgenomen, voorzien van een inleiding van dr. Michael Mulder. Luther heeft de door hem verwachte bekering van de Joden opgegeven. Voor een bijzondere plaats van het Joodse volk is geen plaats meer. Dr. Mulder: „Nu het missionaire motief nauwelijks nog een rol speelt, is er geen verweer meer tegen uitingen van antisemitische gevoelens, die verder gaan dan alleen de inhoudelijke zaken die Luther naar voren brengt.”

De beschuldiging van het vergiftigen van bronnen door Joden, het ontvoeren en vermoorden van kinderen en het drinken van het bloed van christenen komt verschillende keren terug. Er wordt steeds over "de Joden" gesproken, niet alleen over een bepaalde manier van denken en dienen van God, maar over „mensen die als mensen van een bepaald volk bespottelijk worden gemaakt.”

De inzet van de nazi's bij het Joodse ras was volgens Mulder een andere dan die van Luther, die bij de godsdienst begon, „maar voor het bijtende sarcasme, de ongegronde beschuldigingen en de bangmakerij voor Joden in het algemeen konden de nazi's helaas putten uit het gedachtegoed van dit geschrift.” Er is een selectie van het beruchte geschrift gemaakt. Delen die een herhaling vormden zijn weggelaten, evenals sommige stukken die zo „weerzinwekkend” van toon zijn, dat wie het lezen wil verwezen zij naar het originele werk. „Wat weergegeven is, is erg genoeg om met huiver gelezen te worden, zeker wanneer men beseft dat sommige van de hier genoemde adviezen letterlijk zijn opgevolgd.”

Bijbel

Luther was vergroeid met de Heilige Schrift. In zijn "Brief over het vertalen" (1530) neemt hij afstand van de strikte, humanistische stelregel om de Bijbel woord voor woord zo letterlijk mogelijk over te zetten in de doeltaal. Hij benadrukt dat hij de grondtekst zo dicht mogelijk heeft gevolgd, maar er moet grote aandacht zijn voor de eigenheid van de doeltaal: „Hoe spreekt een Duitser in een dergelijke situatie? Dat moet je vragen aan de huismoeder, aan de kinderen op straat of aan de gewone man op de markt. Aan hun lippen moet je hangen om te horen hoe zij spreken en dan moet je in die taal vertalen.” Luther wilde het gewone volk niet alleen kennis laten maken met goed leesbare en duidelijke Bijbelteksten in de volkstaal, maar ook met een heldere uitleg ervan. Hij heeft zich ingezet voor catechetisch onderwijs, waarvan de opgenomen "Kleine Catechismus voor gewone pastores en predikanten" (1529)

een mooi voorbeeld is. Luther moet erkennen dat de gewone man, vooral in de dorpen, volstrekt niets van de christelijke leer weet en helaas zijn veel geestelijken zo goed als geheel ongeschikt en onbekwaam voor het onderwijs.

Luther maakt zich sterk voor het onderwijs, zoals blijkt uit "Een preek dat we de kinderen naar school moeten sturen" (1530). Het is ook nodig opdat ze dienstbaar mogen zijn aan de kerk, maar ook breed in de samenleving. Het is echter van het grootste belang dat ze hun kinderen opvoeden tot de dienst aan God. „Wanneer ouders hun kinderen goed opvoeden, is dat de snelste manier om in de hemel te komen”, zegt Luther zelfs.

Dwarsdoorsnede

De uitgave is zonder meer geslaagd te noemen in het geven van een dwarsdoorsnede van het werk van Luther. We kijken Luther recht in zijn hart. Hier en daar verzucht je weleens: een beetje meer structuur en bedwingen van al te persoonlijke uitbarstingen zou niet verkeerd zijn, maar zijn existentiële verwoording van de inhoud van het christelijk geloof maakt veel goed. Interessant is de opmerking van Luther zelf dat hij niet happig was op publicatie van zijn verzameld werk. Wat hem betreft, hadden zijn werken er net zo goed niet kunnen zijn. Zij hadden immers uitsluitend ten doel om de Bijbel opnieuw centraal te stellen. Bovendien dreigden deze boeken tussen de lezer en de Bijbel in te gaan staan. Goed dat zijn wens in dit opzicht niet in vervulling is gegaan.

DOOR: *K. van der Zwaag*

UIT: *RD d.d. 29-10-2016*

Boekgegevens

Luther verzameld, Herman J. Selderhuis (red.); uitg. Kok, Utrecht, 2016; ISBN 978 90 435 2634 0; twee delen, 1360 blz.; € 59,99.

De humor van Luther

Over de relatie tussen Luther en humor is in de loop der tijden heel wat geschreven. Hij is zelfs wel de prediker van het kruis en van de humor genoemd. „Het Evangelie kan niet gepredikt worden zonder humor”, zei hij eens. Me dunkt dat zijn hoorders een lach niet altijd hebben kunnen onderdrukken. Wist hij het niet uit ervaring: „Blijdschap komt na veel smarten, allen oprechten harten.” Twee interessante boeken over Luther en humor zijn het in 1957 verschenen "Scherz und Schalk in Luthers Seelsorge", geschreven door Fritz Blanke, en "Lachen mit Luther" van Peter Karner, dat vijftien jaar geleden uitkwam. Wilden Blanke, Karner en vele andere Lutherkenners de reformator van Wittenberg neerzetten als een soort kerkelijke cabaretier? Bepaald niet. Wel is de conclusie van de meeste auteurs dat de tot melancholie geneigde Luther geholpen was met humor. Het was dus bepaald niet spottend bedoeld toen hij zijn studenten vertelde dat hij de volgende dag college wilde geven over de dronken Noach en daarom zich aanstonds zou bezatten om uit ervaring te kunnen spreken. Zoals eens Elia spotte met de roepende en schreeuwende Baälpriesters op de berg Karmel, horen we Luther zeggen: „Als ik de duivel niet met ernstige woorden en de Heilige Schrift op de vlucht kon jagen, heb ik het vaak met een grap gedaan.” Zelfs spreekt Luther over het maken van een lange neus naar de duivel, die voor hem een geweldige realiteit was, maar van wie hij ook wist dat zijn Zaligmaker hem de baas was. Luther was overigens niet de eerste geestelijke die een lans brak voor de ontspannen lach. Eeuwen voor hem was het de monnik Johannes Climacus die verklaarde dat God niet wil dat de mens voortdurend treurig zou zijn. God wil veelmeer dat de mens uit liefde tot Hem zou lachen en vrolijk zou zijn. Zoals Salomo zegt in Spreuken 15:15: „Al de dagen des bedrukten zijn kwaad; maar een vrolijk hart is een gedurige maaltijd.” Uiteraard moet er dan wel gegronde hoop zijn. Er is immers volgens dezelfde Salomo in

Prediker 2:2 het onzinnige lachen waarbij de kanttekeningen opmerken: Versta dit alzo, dat het vele en onmatige lachen, zingen en springen meer een gekke en onwijze, dan een wijze en verstandige man betaamt, Spr. 20:1. Maar om zekere oorzaken somtijds matiglijk te lachen, is niet te berispen.”

Toen in 1542 aartsbisschop Albert van Mainz zijn immense relikwieverzameling verhuisde van Halle naar Mainz, schreef Luther een spotpamflet waarin hij de geestelijke een aantal zogenaamde nieuwe relikwieën liet aanbieden, zoals drie vlammen van de brandende braambos, vijf snaren van de harp van David, drie mooie lokken van het lange haar waarmee Absalom aan de eik bleef hangen, een lok van de baard van Beëlzebul, een vleugel van de engel Gabriël en vele andere dingen meer. Luther eindigde met: „Kom ze spoedig zien en je bent gered...” De luim van Luther had wel grenzen. „God heeft ons toegestaan te spelen met appels, peren, noten en onze vrouwen”, zei hij, „maar met Zich en Zijn majesteit laat Hij niet spotten.”

DOOR: Ds. M. van Kooten

UIT: RD d.d. 31 oktober 2016

Dor? Wacht niet tot de regen komt!

Anders bidden is ontdekken dat Hij door Zijn Geest in ons bidt.

Dat neemt niet weg dat wij dat niet altijd zo ervaren. Integendeel, soms kan ons gebed dor zijn. Het leeft dan niet. De woorden die wij bidden komen niet verder dan ons verstand. We kunnen er niet instappen en niet bij aanhaken. Ons hart blijft achter.

Dan is het lastig bidden, moeilijk ook om vol te houden. Het helpt misschien om te zeggen dat dat een ervaring is die we met velen delen. We moeten er dus niet van opkijken en vooral er niet te veel conclusies uit trekken. Het helpt misschien nog meer te weten dat het een ervaring is die we ook bij de

psalmisten tegenkomen. Een ervaring van waaruit juist vele psalmen geboren zijn.

De psalmist leert ons de ervaring die je hebt als uitgangspunt voor je gebed te gebruiken. Maar we lezen het ook in het Nieuwe Testament. Als de discipelen tegen Jezus zeggen 'Heer, leer ons bidden', dan is dat een gebed, geboren uit de nood dat zij niet kunnen bidden. Die nood, het niet kunnen bidden, is het uitgangspunt voor dit gebed.

Als het dor is, spreek dan vanuit je dorheid en wacht niet tot de regen komt. Zeg, Heer, ik voel helemaal niets, er is geen verlangen in mij naar U. Wacht niet tot je hart overvloedig van dankbaarheid, maar zeg; Heer ik wil dankbaar zijn, maar het lijkt alsof alles in mij is opgedroogd. Het enige wat ik U vandaag (en als het zo is herhaal het opnieuw en overmorgen en iedere dag dat het nodig is) kan aanbieden is mijn dorheid en doodsheid. Wacht dus niet tot de regen komt, maar bid nu.

*O God, Gij zijt mijn God, U zoek ik,
mijn ziel dorst naar U,
mijn vlees smacht naar U,
in een dor en dorstig land, zonder water.*

*Zo heb ik U in het heiligdom aanschouwd,
ziende uw sterkte en uw heerlijkheid.*

Psalm 63:2,3

Probeer iedere ochtend en avond een psalm te bidden. Je zult Hem er in ontmoeten en delen in Zijn gebed!

UIT: <http://www.verborgenbronnen.nl>
(de website van ds. H.P.J Schormans, die zondag 8 januari 2017 preekte bij ons)

HERVORMDE GEMEENTE 'S-GRAVELAND EN HERVORMDE GEMEENTE KORTENHOEF

Woensdagavondclub

Tijd: 18.45 uur-20.00 uur

Locatie: Hervormde Kerk, Noordereinde 14

Hallo,

We hopen jullie in het nieuwe jaar weer te zien op de woensdagavondclub!

De eerste helft van het clubseizoen zit er alweer op. En wat is het weer gezellig en wat een mooie dingen worden er gemaakt!

Annemiek, Astrid, Maaïke, Mariette & Ymkje
(Voor meer informatie Ymkje

Hierbij voor in de agenda de data voor de tweede helft van het seizoen:

11 januari

25 januari

8 februari

1 maart

15 maart

29 maart

12 april (slotavond)